

Als het water bevroren is zwemmen de ratten onder het ijs van hun hollen naar de winterhutten, welke aan de onderkant een ingang hebben, om zodoende bij hun voedsel te komen. De naam winternest is in de meeste gevallen niet juist zoals uit bovenstaande wel blijkt.

De „Oldman”, onze expert is al 70 jaar, toonde ons hoe deze onder het ijs gelegen route van de muskusrat te zien is.

Het dier volgt steeds dezelfde weg en de luchtbellen die op deze weg tegen het ijs worden afgezet markeren dit pad duidelijk. Het is maar een weet.

Om op zo'n onder het ijs gelegen pad of wissel een klem te plaatsen waarin de passant onfeilbaar wordt gevangen is weer wat anders.

Maar ook dit werd ons duidelijk gemaakt. Ondanks het feit, dat wij de muskusratten tot en met de laatste wegvangen zodra hun verblijfplaats ons bekend is, zijn er dit najaar (48) steeds meer haarden van deze dieren door ons gevonden. Enkele bezoeken bij onze Zuiderburen brachten ons volkomen op de hoogte waaraan deze meerdere vondsten ten onzent toe te schrijven zijn. Overal waar wij in België maar even rondneusden vonden wij nederzettingen van muskusratten en vaak in ontstellend groot aantal en in één geval slechts 2 meter over de grens. Daar vele kleine riviertjes en stroompjes ons land binnenkomen en deze watertjes uit België soms onmiddellijk langs de muskusrat-kolonies lopen ligt het voor de hand waaraan wij deze meerdere vondsten te danken hebben.

De muskusrat, vroeger bisamrat in het Duits, is een mooi en door zijn levenswijze een zeer interessant dier en eigenlijk een aanwinst voor onze fauna.

Door zijn hebbelijkheid om graag in dijken en andere waterkeringen te graven is hij voor ons lage land zeer gevaarlijk. Om deze reden zijn wij hem dan ook liever kwijt dan rijk.

J. V. D. PEPPEL,
Plantenziektenkundige Dienst

DE GERANDE OEVERSPIN (DOLOMEDES)

Hoewel wij in ons land geen spinnen hebben, die in grootte kunnen concurreren met de tropische vogelspinnen, bezitten wij toch wel enkele soorten, die er, wat formaat betreft, mogen zijn. Zo hebben *Tegenaria atrica* (C Koch) en *T. domestica* (Clk) een lichaamslengte van bijna 2 cm; *Araneus quadratus* Clk., het mooie, groen of wijn-rood gekleurde familielid van de gewone kruisspin (*A. diadematus*) en ook de bijna zwarte wolfspin *Tarentula fabrilis* (Clk.) halen soms de 2 cm. Onze grootste spin is echter wel de gerande oeverspin (*Dolomedes*), die een lichaamslengte kan bereiken van 22—23 mm en die met uitgespreide poten 5—7 cm omspant. Er komen in ons land twee soorten van voor: *D. fimbriatus* (Clk.) en *D. plantarius* (Clk.), maar deze verschillen slechts van elkaar in enkele zeer kleine en moeilijk waarneembare details; we komen daar op het einde van dit artikel nog

even op terug. Ook in levenswijze stemmen ze, voor zover bekend, praktisch volkomen met elkaar overeen; al het volgende heeft dan ook betrekking op beide soorten.

Dolomedes is een zeer mooi dier: zowel kopborststuk als achterlijf zijn kort en dicht behaard, donker olijfgroen met geelwitte zijbanden, die gewoonlijk scherp afgetekend zijn. Op het achterlijf bevinden zich tussen de zijbanden nog 4 grotere en 4 rijen kleine, ronde, geelwitte vlekjes (fig. 1). Bij de wijfjes ontbreken de vlekjes nogal eens geheel of gedeeltelijk en kunnen ook de zijbanden vrij vaag zijn, terwijl bij de mannetjes het achterlijf soms bijna zwart is.

De nederlandse naam „Gerande Oeverspin” wijst er wel op, dat deze soort vooral voorkomt langs sloten en plassen. Vaak zullen we echter op die plaatsen tevergeefs koeken en ze soms wel vinden op andere plaatsen, waar geen water te zien is. We zomen op dit probleem verderop nog terug.

Evenals de echte wolfspinnen (*Lycosidae*) zijn ook de *Pisauridae*, waartoe in ons

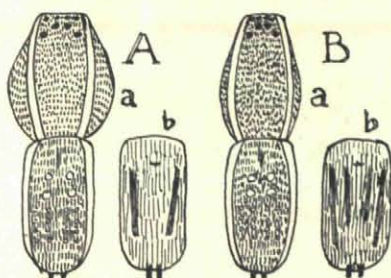

Fig. 1. A. *Dolomedes plantarius* (Clk.) ♂.
B. *D. fimbriatus* (Clk.) ♂.
(naar BONNET).

land *Pisaura mirabilis* (Clk.) en *Dolomedes* behoren, jachtspinnen: ze maken geen web om haar prooi te bemachtigen, maar jagen daarop. *Dolomedes* is echter veel rustiger dan de meestal koortachtig rennende wolfspinnen; als ze niet opgeschrikt wordt, blijft ze gewoonlijk bewegingloos op dezelfde plaats zitten tot een vlieg, libel of ander insect niets vermoedend in haar nabijheid komt; dan schiet ze er met een snelle beweging of een sprongetje op af en grijpt toe. Als „observatie-post” kiest ze vaak de bovenkant van een flink blad of enkele kleine blaadjes, die

ze met wat spinsel aaneenhecht; vaak ziet men ze ook met uitgespreide poten op het water zitten, maar toch altijd zo, dat ze met het achterste paar poten de oever of een op het water drijvend blad vasthoudt. Men moet echter zeer voorzichtig naderen om haar aldus te verrassen, want de minste beweging van het plantendek of het dreunen van de grond is voldoende om haar bliksemsnel naar de onderkant van het blad te doen verhuizen; als ze op het water zit, duikt ze bij verstoring snel onder.

Al is ze niet zo'n volkomen waterdier als onze waterspin (*Argyroneta aquatica* (Clk.)), die ongeveer heel haar leven onder water doorbrengt, toch voelt ze zich op en in het water vrij goed thuis. Evenals enkele andere wolfspinnen loopt ze met groot gemak over de waterspiegel en wanneer ze bij naderend gevaar onder water gaat, bij voorkeur langs een plantenstengel, kan ze het daar wel 5—10 min. uithouden. Zwemmen, wat de waterspin zo uitstekend kan, doet ze echter slechts zelden; dat echte waterdieren, zoals visjes, kikkerlarven en waterinsecten haar prooi worden, zal dan ook wel uiterst zelden voorkomen.

Reeds vrij spoedig in het voorjaar (Maart—April) kan men *Dolomedes* op geschikte plaatsen aantreffen en wel in diverse formaten, wat een gevolg is van het

feit, dat ze op verschillende tijden in de loop van de zomer uitkomen en minstens een vol jaar nodig hebben om volwassen te worden. Zoals alle spinnen zijn ze erg onverdraagzaam en zelfs op zeer rijke terreinen houden ze toch altijd een behoorlijke afstand van elkaar. Pas wanneer de dieren volwassen zijn geworden (voor de grootste overwinterende ex. in April—Mei, voor de andere later), komt er toenadering tussen mannetjes en wijfjes, al gebeurt dit ook met de nodige „voorzichtigheid”, zoals gewoonlijk in de spinnenwereld.

De copulatie verloopt niet zo interessant als bij *Pisaura*, waar het mannetje een gevangen vlieg als „bruidsgeschenk” meebrengt en na overreiking daarvan tot de copulatie overgaat. Volgens Gerhardt (1926) wacht het mannetje bij zijn voorspel echter wel tot het wijfje bezig is met eten; bij het paar, dat ik in gevangenschap observeerde deed hij het echter herhaalde malen, ofschoon het wijfje geen prooi had. Wanneer hij in haar nabijheid komt, is hij zeer opgewonden: hij beweegt levendig met tasters en voorpoten; als hij haar daarbij aanraakt, worden zijn bewegingen nog veel heftiger, zijn hele lichaam schokt op en neer. Als het wijfje niet tot de copulatie bereid is, jaagt ze hem weg of trekt zich terug; is ze wel bereid dan blijft ze stil zitten. Hij klimt nu van voren op haar kopborststuk zover, tot hij langs de zijkant van haar achterlijf zijn taster op haar epigyne kan brengen. Na 2—3 min. trekt hij deze terug om langs de andere zijde van haar achterlijf de andere taster in te brengen. Dan trekt hij af; het wijfje blijft nog een ogenblik roerloos zitten om dan met een sprong op te veren, waarbij ze wel eens pogingen doet om het mannetje te grijpen en op te eten, iets wat in de spinnenwereld meer voorkomt.

Enige tijd na de copulatie gaat het wijfje over tot het vervaardigen van de eicocon, die bolrond, vrij groot en vuil-geel of licht blauw-groen gekleurd is. De spin draagt ze voortaan altijd tussen haar kaken geklemd bij zich, juist zoals *Pisaura* dat doet. Zo blijft ze ongeveer een maand rondlopen en eet ondertussen waarschijnlijk zo goed als niet. Een *Dolomedes*-wijfje, dat ik enkele maanden in gevangenschap heb gehouden en die elke vlieg, die ik in haar gevangenis bracht binnen enkele minuten te pakken had, liet toen ze een eicocon had, de vliegen gewoonlijk ongemoeid; slechts eenmaal vond ik de resten van een vlieg op het kroos liggen, terwijl ik haar een andere maal verraste met een vlieg in de kaken; de eicocon rustte toen zo lang op het kroos onder haar. Zo'n badje doet de jongen, die zich in de cocon ontwikkelen geen kwaad, integendeel: bijna dagelijks trof ik de spin aan zittend op het kroos met haar cocon gedeeltelijk onder water. Volgens onderzoeken van Bonnet (1930) is bevochtiging van de cocon zelfs noodzakelijk voor de ontwikkeling van de jongen.

Een of hoogstens twee dagen voordat de jongen de cocon verlaten, hangt de spin deze op tussen bladeren of stengels, die ze met enkele draden aan elkaar heeft gesponnen. Ze maakt dus niet zo'n mooie, grote klok als *Pisaura*. Spoedig komen nu de jongen uit de cocon, wel niet allemaal tegelijk, maar binnen 24 uur is de cocon toch leeg. Druk spinnend — zoals alle spinnen trekken ze al lopend steeds een veiligheidsdraadje achter zich aan — kruipen ze rond of zitten op een balletje bij elkaar. Op die manier lijkt de „kinderkamer” van *Dolomedes* na korte tijd toch weer sterk

op die van *Pisaura*. Evenals deze blijft *Dolomedes* steeds in de nabijheid en verjaagt eventuele indringers. Profiterend van de weldoende zonnestralen en de resten van de eidooier verbruikend (die zich nog in het achterlijf bevindt) brengen de jongen zo een paar onbekommerde dagen door, dan verspreiden zij zich en gaat ieder zijns weegs. In zuidelijker streken, waar *Dolomedes* wat vroeger in het jaar volwassen is dan hier, maakt ze gewoonlijk een tweede cocon, soms zelfs een derde. E. Nielsen (1932) meent, dat dit in Denemarken zelden zal voorkomen; hoe het bij ons is, weten we niet. Het exemplaar, waarover ik boven sprak, had haar eerste cocon 2 Juni gemaakt, de jongen kwamen 9 tot 10 Juli uit; ze maakte zonder nieuwe copulatie — ik kon in die tussentijd geen volwassen mannetje vinden — een tweede cocon op 30 Juli, die ze echter na enkele dagen in de steek liet; misschien waren de eieren wel niet bevrucht en was dit de reden van haar afwijkend gedrag.

In de zomer treft men *Dolomedes* in alle grootten: volwassen, bijna volwassen, half volwassen en jongen van diverse leeftijd. De jongen groeien voorspoedig, op

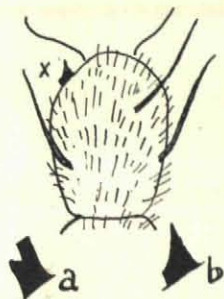

Fig. 2. *Dolomedes* ♂
tibialis v. d. palp.
(naar BONNET).

geregelde tijden vervellend; die vroeg in het jaar zijn uitgekomen, kunnen voor de winter al flink uit de kluiten gewassen zijn. De volwassen mannetjes en wijfjes verdwijnen geleidelijk, de mannetjes het eerst. Volgens Bonnet (1930) zijn deze in Zuid-Frankrijk na 1 Augustus niet meer aanwezig; ik ving nog op 26 Juli een juist verveld en nog niet uitgekleurd mannetje, dat 23 Augustus in gevangenschap stierf. Ook volwassen wijfjes zijn in de herfst al heel zeldzaam en vóór de winter zijn alle verdwenen. De rest, uitsluitend onvolwassen ex. dus, maar van verschillend formaat, gaat de winter in. Ze verbergen zich in goed beschutte hoekjes en gaatjes, om in het voorjaar weer voor de dag te komen. Gegeten hebben ze in die tussentijd niet, gegroeid zijn ze dus ook niet, maar als het mooie voorjaarsweer komt, halen ze dat wel weer

in. Volgens Bonnet (1930), die deze dieren jarenlang heeft geobserveerd, zowel in de natuur als in gevangenschap, en er ruim honderd van ei tot volwassen dier heeft opgekweekt, worden ze rond Toulouse in 14—16 maanden volwassen. Dahl (1927) is van mening, dat ze er in Duitsland 2 jaar over doen, dus 2 maal overwinteren, eenmaal als jong en eenmaal als bijna volwassen dier. Hij steunt echter uitsluitend op statistische bewerking van zijn vangsten op diverse tijden van het jaar. Hoe het in ons land is, weten we niet; toch lijkt het me niet onwaarschijnlijk, dat de situatie bij ons meer overeenkomt met de opgaven van Bonnet dan met die van Dahl. Met de kruisspinnen gaat het ook in die richting. In Zuid-Frankrijk worden deze bijna alle in één zomer volwassen (Bonnet 1930); Wiehle (1931) geeft voor Duitsland op, dat ze daar grotendeels onvolwassen overwinteren en pas het volgende voorjaar volwassen worden. Spronk (1935) zegt echter, dat hem bij zijn onderzoek gebleken is, dat in Duitsland een vrij groot gedeelte binnen één jaar volwassen wordt. Ik heb de indruk, dat in ons land het percentage onvolwassen overwinterende ex. heel klein is, zeker in het Westen.

Het aantal vervellingen nodig om volwassen te worden is gewoonlijk 10, voor het mannetje, dat kleiner is, vaak maar 9.

Boven hebben we reeds even vermeld, dat men niet zo maar kan zeggen, dat Dolomedes langs waterkanten voorkomt. Zowel Bonnet (1930) als Palmgren (1939) hebben deze kwestie nauwkeurig onderzocht. Hun resultaten komen in het kort op het volgende neer. Dolomedes heeft regelmatig behoefte aan water om te drinken — bij veel andere soorten is dat helemaal niet nodig —; geeft men haar in gevangenschap geen water, dan is ze na enkele dagen dood. Zelfs het overvloedig aanbieden van voedsel, dat toch ook vrij veel vocht bevat, kan dit niet voorkomen, al duurt het dan iets langer voor ze sterven. Brengt men de spin in lucht, die geheel of bijna geheel met waterdamp verzadigd is, dan leven ze wat langer, maar gaan toch na een dag of 10, 14 dood. Het is echter niet noodzakelijk, dat er een waterplas of sloot is, dauwdruppels of waterdruppels door de waterporiën der planten uitgescheiden zijn even goed in staat om in deze behoefte van de spin te voorzien, maar moeten dan ook bijna dagelijks beschikbaar zijn. Voor de ontwikkeling der eieren is echter nodig, dat de cocon geregeld een badje krijgt, zoals we zagen. Daarom vindt men volwassen Dolomedes-wijfjes ook alleen op het water of in de onmiddellijke nabijheid daarvan. Enkele jonge dieren ontmoet men nog wel eens op minder vochtig terrein, die maken dan blijkbaar een zwerftocht op zoek naar een geëigend milieu.

Wanneer de mogelijkheid om geregeld te drinken echter de enige eis was, die Dolomedes stelde, dan zou ze in ons waterrijke land heel algemeen zijn, en dat is toch niet het geval. Het blijkt, dat daar nog wat meer bij komt kijken, al weten we 't dan nog niet in alle onderdelen. Als we nagaan, waar ze wel en waar ze niet voorkomt, dan kunnen we constateren, dat ook een flink ontwikkelde plantengroei noodzakelijk is; verder moet het vrij zonnig zijn: op sterke schaduw van bomen en struiken is ze niet gesteld. Als de slootkanten begroeid zijn met lis en biesen hebben we kans haar te vinden, staat er echter veel riet, dan zullen we tevergeefs zoeken; ook van steile slootkanten schijnt ze niet te houden. Ten slotte moet het water helder zijn, niet of slechts zeer zwak stromen, en niet veel golven. Volgens Dahl (1927) en Palmgren (1939) is ze het talrijkst op de lichtere plaatsen van moerassige bosjes van els en berk met veel sloten en kuilen, waar ook in de zomer nog lang water blijft staan.

Stellen we ons de vraag, waar Dolomedes nu in ons land voorkomt, dan kunnen we daarop nog niet zo veel antwoorden. Van Hasselt geeft in zijn Catalogus (1885/6), Prov. Utrecht: Westbroek, Wilnis, Tienhoven, Vossegat, Vreeland; Overijssel: Zwolle; N. Brabant: Breda, Cuyck, Oirschot; Limburg: Maastricht. In het Rijk

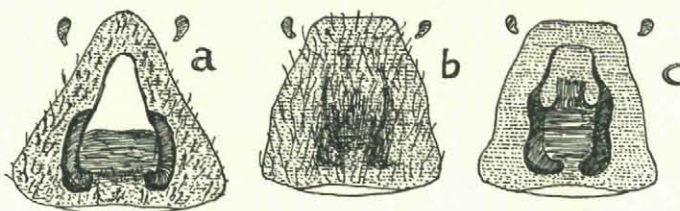

Fig. 3. Epigyne van Dolomedes ♀.
a) *D. plantarius* (Clk.). b) *D. fimbriatus* (Clk.).
c) = b) na verwijdering van de haren.

(naar BONNET).

Museum van Nat. Historie te Leiden bevinden zich ex. uit Oisterwijk, Dwarsgracht (Ov.), Vlaardingen en Nieuwkoop (Z.Holl.). In de collecties van het Zoologisch Laboratorium te Amsterdam en van Drs. B. de Jong ex. van: Plasmolen, Oisterwijk, Denekamp, Ginneken, Eerbeek (Gld.), Rijssen (Ov.), Kortenhoeve (N.Holl.), Ankeveen (N.Holl.) en Gagelpolder (Utr.), en zelf ving ik ze te Enschede, Terheijden (N.Br.) en Hellenaveen (N.Br.). Verdere opgaven van vindplaatsen (liefst met materiaal op 65 % alcohol — desnoods brandspiritus) zullen dan ook zeer welkom zijn op het Rijks Museum van Nat. Hist. te Leiden. Misschien krijgen we dan ook een kijk op de verbreiding van de beide soorten in ons land, want daarvan weten we feitelijk nog zo goed als niets.

Behalve in ons land komt *Dolomedes* voor in Engeland, Ierland, België, Frankrijk Italië, Zwitserland, Duitsland, Denemarken, Scandinavië, Finland, Rusland, Noord-Balkan, Turkestan, Siberië, Amoergebied en Kamtschatka.

Tot slot nog iets over de beide soorten. De tot voor korte tijd vrij lastige vraag, hoe we ze moeten noemen, is gelukkig opgelost, doordat op het laatste Internationale Zoölogisch Congres (1948) de namen van Clerck van 1757 geldig zijn verklaard.

Bonnet (1930, blz. 266) geeft de volgende kenmerken voor de beide soorten:

D. fimbriatus (Clk.)

♂♂

lengte: 9—13 mm

kopborststuk lang ovaal, bol

achterlijf lang ovaal, bijna even breed als kopb.st. (1Ba)

palp-aanhangsel aan boven-buitenzijde van de tibia (2x)

enkelvoudig met driehoekige punt (2b) | gevorkt, tanden afgesneden (2a)

♀♀

lengte: 11—22 mm

kopb.st. veel langer dan breed

epigyne: trapezium-vormig, zeer sterk behaard; dwarsstuk ruw, van voren open (3b en c)

achterlijf bij beide soorten veel zwaarder en groter dan in fig. 1.

D. plantarius (Clk.)

11—17 mm

breed ovaal, afgeplat

lang ovaal, smaller dan kopb.st. (1Aa)

13—23 mm

iets langer dan breed

driehoekig; in het midden gewl. kaal; dwarsstuk glad, van voren gesloten (3a)

♂♂ en ♀♀

zijbanden ontbreken nooit, even breed of breder dan de donkere buitenrand (1Ba)

buik 4 duidelijke lengtestrepen (1Bb)

kunnen ontbreken, smaller dan de donkere buitenrand (1Aa)

2 duidelijke lengtestrepen (1Ab)

P. CHRYSANTHUS

O.F.M.Cap.

Literatuur:

- BONNET P. (1930) La mue, l'autotomie et la régénération chez les Araignées; avec une étude des Dolomèdes d'Europe. Bull. Soc. Hist. Nat. Toulouse 59. 237—700 (Dolomèdes 237—373)
- BOUWMAN BUIS C.M. (1938) Een aardige Wolfspin (*Pisaura mirabilis*) De Lev. Natuur 43. 171—176
- DAHL F. (1927) Die Tierwelt Deutschlands — Spinnentiere II S. 8, 9
- GERHARDT U. (1926) Weitere Untersuchungen zur Biologie der Spinnen. Z.f. Morph. u. Oek. d. T. 6. 1—77 (Dolom. 2—10)
- HASSETT A. W. M. v. (1885/6) Catalogus araneorum hucusque in Hollandia inventarum. Tijdschrift v. Entom. 28 en 29 (Dolom. blz. 104, 105)
- NIELSEN E. (1932) The Biology of Spiders. I 132—135; II 343—353
- PALMGREN P. (1939) Oekologische und physiologische Untersuchungen über die Spinne *Dolomedes fimbriatus* (Clk) Acta Zoologica Fennica 24. 1—142
- SPRONK F. (1935) Die Abhängigkeit der Nestbauzeiten der Radnetzspinnen . . . von verschiedenen Ausenbedingungen Z.f. vergl. Physiol. 22.604—613
- WIEHLE H. (1931) Die Tierwelt Deutschlands Spinnentiere — VI 2e ged. 72. 73.

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

Field Centres in Engeland. In Engeland is in 1940 opgericht de Council For Promotion of Field Studies (C.P.F.S.) op een vergadering gehouden in het British Museum. In het bestuur zijn vertegenwoordigd alle Engelse Universiteiten en een groot aantal verenigingen. Deze Council heeft in de laatste jaren vier Field Centres ingericht, die open zijn voor ieder die lid wil worden van de Council voor 5 sh. p. jaar, ook voor vreemdelingen, om er natuur-historisch of aardsrijkskundig werk te doen, met of zonder hulp van de „Warden”, die deskundig is en het hele jaar door op zijn Centre woont. Alleen de drie wintermaanden is het Centre gesloten. Zij worden bezocht voornamelijk door groepen van scholen en Universiteiten, verder door veel individuele belangstellenden. Er worden ook speciale cursussen gehouden van een week, welke al maanden van te voren vastgesteld zijn.

De Centres zijn:

1. Flatford Mill Field Centre, bij East-Bergholt, Essex. Het ligt aan een riviervlakte, precies tussen Colchester en Ipswich. Heuvelachtig bouw- en weiland, zoutmoerassen, riviermond. Bijzonder goed terrein voor planten, vogels, insecten.
2. Juniper Hall Field Centre near Mickleham in Surrey. 30 km ten Zuiden van Londen. Schilderachtige kalkheuvels. Zeer goed voor: planten, aardsrijkskunde.
3. Malham Tarn Field Centre, near Settle, N.W. Yorkshire. Op de z. Pennines. Hoogvlakten uit kalksteen, bergmeren, hoogte $\pm$ 600 meter. Buitengewoon goed voor: vogels, planten, geologie, archeologie en hydrobiologie.
4. Dalefort Field Centre, near Haverford-west, Pembrokeshire. Ligt op het allerwestelijkste puntje van Zuid-Wales en staat in verbinding met het vogeltrekstation op het eilandje Skokholm. Rode zandsteenkust, zeer goed voor vogels en zeevegetatie.

Verdere inlichtingen te verkrijgen bij: C.P.F.S. 10 Exhibitionroad, South Kensington, London, S.W. 7 of bij ondergetekende.

Carol Reinierskade 233, Den Haag.

CHRISTA REINHOLD.

Bonte Vliegenvanger. *Muscicapa hypoleuca*. Sterke vermeerdering in Oost-Overijssel. In de week van 19 tot 24 April constateerde ik het bezetten en fel verdedigen van hun nestkastje door dit fraaie vogeltje te Hengelo (O.), bij Nijverdal en in Hellendoorn. In voorafgaande jaren is dit nooit waargenomen en bij Nijverdal werd nu zelfs een tweede paartje opgemerkt, waarvoor helaas geen kastje beschikbaar was.

Haarlem.

J. LEMPERSZ.

Vroege Sprinkhaanrietzanger. Op 5 April zong in de Haagse duinen een Sprinkhaanrietzanger volop.

Dit is vijf dagen vroeger dan tot dusverre volgens „De Ned. Vogels” in ons land is waargenomen (10 April 1914, N. Beveland) en zelfs vier dagen eerder dan in Engeland is genoteerd (Handbook of Brit. Birds: 9 April 1905).

Helaas geeft Mayaud's „Inventaire des Oiseaux de France” alleen „arrive en avril” en Niethammer's „Handbuch der deutschen Vogelkunde” volstaat met „Ankunft im letzten Drittel des April und im Mai”.

Op 14 April was bovengenoemde vogel nog aanwezig, mogelijk was het dus een eigen broedvogel.

D. A. VLEUGEL.